

10.5.2021

Paljon pohiskelua mittarinlukijoista

Mittarinlukijat. Siis ne henkilöt, eivät ne laitteet, ovat nähtävästi yksi kansakuntamme salaisimmista instansseista. Pitkän etsinnän jälkeen olen löytänyt vain hajamainintoja tämän ammattikunnan toimista koko suomalaisen sähköntuotannon aikakaudelta. Jopa englantilaisten SAS-erikoisjoukkojen operaatioista on helpompi löytää materiaalia. Tiedot ovat koottu pieninä palasina laajalta alueelta, joten on aina olemassa riski, että jotkut päätelmäni ovat vääriä. Samoin, en voi olla varma, että asiat ovat olleet joka sähköyhtiön alueella samoin. Paikallista vaihtelua vaikutti olleen runsaasti.

Melkein sähkön myynnin alkuajoista lähtien kulki henkilö, yleensä mies, lukemassa talouksien sähkömittareita. Lähteitteni perusteella joko jalan tai pyörällä. Talvisin jalan, suksilla tai potkukelkalla. Ainakin Varsinais-Suomen alueella on liikuttu myös hevosella. Talvella joskus oikein rekikydyissä muistelee Jouko Mäkinen, jonka veli keräsi sähkömaksuja. Alussa mittarintarkistajilla saattoi olla käytössä jopa yhtiön kustantama auto, mutta ei lukijoilla. Nähtävästi autoilla alettiin joillain alueilla liikkua myös mittarinlukuasioissa sotien jälkeen. Mutta tämä vaikuttaa myös olleen harvinaista. 1960 – 1970-luvulla myös maaseudulla alkoi näkyä autoilla kulkevia mittarinlukijoita. Alussa mittarinlukija veloitti maksun paikan päällä. Mutta pidemmän päälle hän alkoi kirjoittaa laskuja, mitkä asiakas sitten maksoi millä tavalla kukakin. Yleensä rahalla ja pankin kautta. Mutta tarina kertoo myös, että jossain olisi maksettu lasku esim. antamalla mittarinlukijalle uusi keinutuoli ja lukija olisi sitten maksanut laskun. Laskuttaminen ulkoistettiin myöhemmin asiakkaan itsensä vastuulle siten, että asiakas ilmoitti postitse mittarinlukeman sähköyhtiölle ja he laittoivat laskun asiakkaalle postissa. Laiminlyönnistä saattoi saada tuntuvat sakot. Mittareita oli niin kotitalouksissa, kuin myös esimerkiksi teollisuuden käytössä. Usein näitä lukivat jostain syystä eri henkilöt.

Rahastaja vai sähkömittarinlukija?

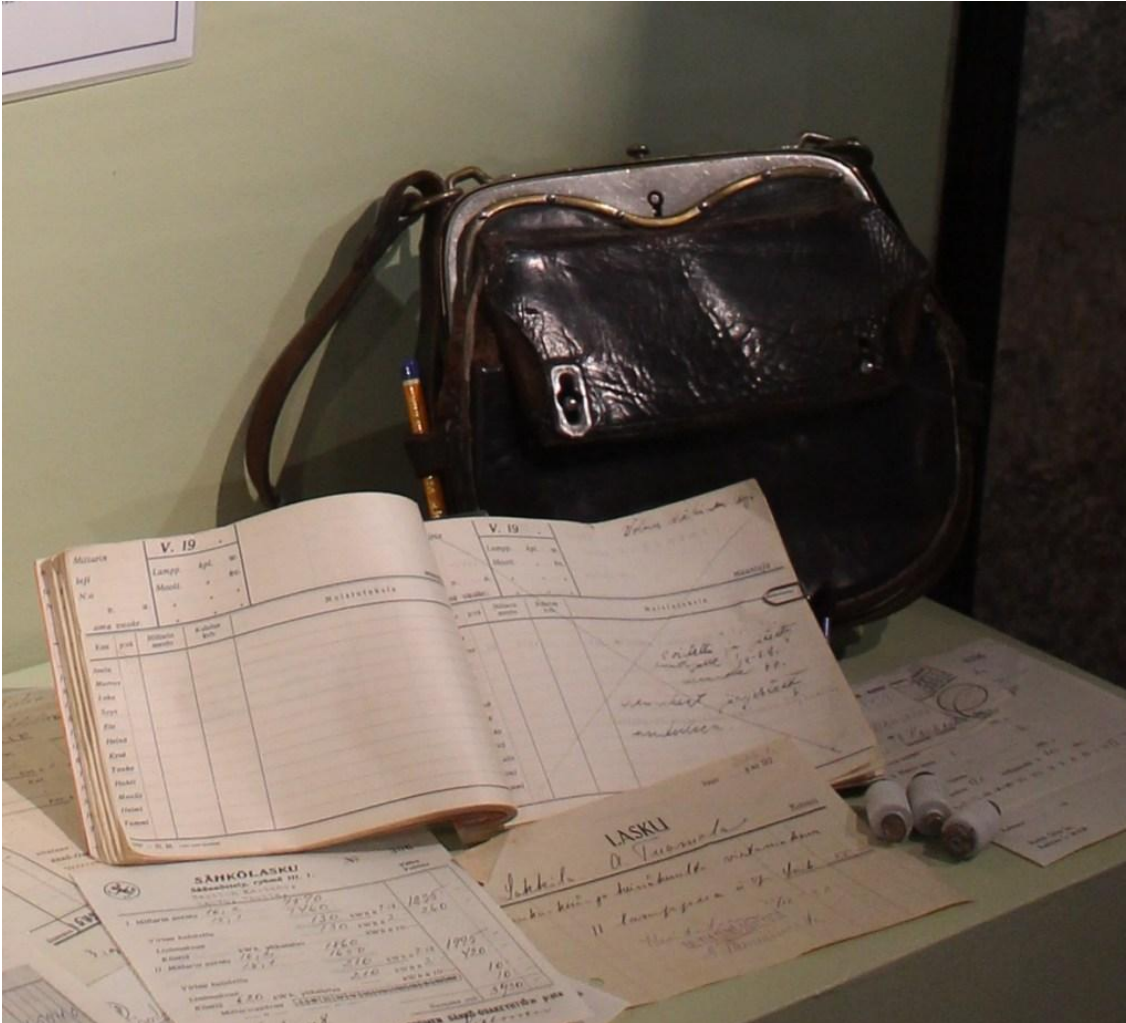
Työturvallisuus ei ollut yhtä hyvissä kantimissa kuin nykyään. Rymättylän tienoolla tiedetään mittarintarkastajan kulkeneen alkutalvena vielä haurasta jäätä pitkin, lukemaan saarissa sijaitsevia mittareita. Hänellä oli turvanaan pelkkä keppi, millä hän kokeili jään kestävyyttä. Mittarit piti saada luettua, eikä velvollisuudentunto antanut periksi. 1920-luvulla puhuttiin nähtävästi rahastajista tai lukija-rahastajista, kun taas myöhemmin, heidän vain laskuttaessaan, muuttui ammattinimike puhtaasti sähkömittarinlukijaksi. Näyttää kuitenkin siltä, että tämä nimikekuva oli jossain määrin paikkakuntakohtaista. Palkkaa rahastaja saattoi saada esim. 0,2% provisiota. Helsingin kaupungin pöytäkirjoissa 1930-luvun loppupuolelta ovat sähkömittarin lukijat saaneet noin 2000 markkaa palkkaa kuukaudessa. Joten oletan provisiopalkan olleen enemmän haja-asutuksen tapa. Paimiossa lukijat ovat saaneet suurimmaksi osaksi tuntipalkkaa ja jopa kilometrilisää autojen yleistyessä.

10.5.2021

Vähäinen kuvamateriaali ei viittaa siihen, että tällä ammattikunnalla olisi ollut erikoista työasua. Ainakaan haja-asutusalueilla. Jotkut tiedot viittaavat siihen, että kaupungeissa ja kaupunkien sähköyhtiöiden lukijoilla on saattanut olla erikoisempi työasu. Toki siinä vaiheessa, kun on alkanut olemaan saatavilla yhtiöiden virallisia työvaatteita, on lukijallakin ollut päällään yhtiöin virallinen työtakki osoittamassa että ihan virallisella asialla ollaan liikkeellä. Vaikuttaa että maaseudulla kaikki tiesivät ketkä ovat mittarinlukijoita, joten he eivät varsinaisesti olisi tarvinneetkaan mitään virkaa osoittavia vaatteita tai merkkejä.

Jonkinlainen erikoinen vieras he vaikuttavat silti olleen. Omat vanhemmat sukulaiset puhuvat vieläkin mittarinlukijan vierailusta niin kuin päivässä olisi ollut jotain pikkuisen erikoista. Ripaus jännitystä kenties. Tämän pystyy nykypäivänäkin ymmärtämään. Kuka ei avaisi sähkö- tai etenkin sähkönsiirtolaskua pulssi vähän kohonneena? Muistan kuinka lapsena 1980-luvun alussa sukulaiseni, jolla oli hoidossa, pyysi jos voisin vähän vähemmän touhuta eteisessä, koska mittarinlukija oli tulossa tänään lukemaan mittarin. Samaan aikaan hän tietenkin lakaisi eteistä missä mittari sijaitsi. Piti olla puhdasta ja työrauha tärkeään tehtävään. Vaikuttaa että kyseessä oli siis ammattikunta, jonka vierailua voisi runollisesti vertailla vähän suomalaisen perinteen nuuttipukkiin? Vähän juhlallista, vähän pelottavaa, vähän vaihtelua arkeen.

10.5.2021

Paimiossa sähkömaksujen keräämisessä hyödynnettiin entistä linja-auton rahastajan laukku.

Jatkosodan aikana Paimiossa sähkömaksuja keräsi 14-vuotias poika (jonka korvasi sodan jälkeen rintamalla palvellut majuri.) Museon kokoelmissa oleva rahastuslaukku on juuri tämän pojan. Alun perin se on bussin rahastajan laukku, jonka hän oli saanut lahjana tutulta linja-auto liikennöitsijältä. Nuori poika oli välillä kuljettanut isojakin summia mukanaan. Asiasta ei nähtävästi kannettu suurempaa huolta. Mutta mittarinlukijoita on välillä ryöstetty vaikka ei Paimiossa. Esimerkiksi postinkantajat ovat maaseudulla, tarpeen vaatiessa, saaneet revolverin käyttöönsä toiseen maailmansotaan asti. Ase on mainittu vielä vuoden 1935 maalaiskirjeenkantajien ohjesäännössä. Vastaavaa asetusta en ole löytänyt mittarinlukijoista, mutta yksittäiset mittarinlukijat saattoivat kantaa pistoolia mukanaan. Jopa alaikäisetkin. Eikä se ollut mikään salaisuus tai laitton ase. Nimismies oli myöntänyt, ainakin siihen mistä minä olen kuullut, kantoluvan. Mitä ryöstöihin tulee, niin vaikuttaa, että joskus rosvonnaamion takana olisi kuitenkin ollut mittarinlukija itse, joka olisi ryöväritarinan varjolla sijoittanut rahat omaan taskuunsa. Ei toki kukaan tässä tekstissä mainittu. Varkaudet ovat kuitenkin yksi syy, miksi sähköyhtiöt siirtyivät nopeasti laskuttamaan rahastamisen sijaan.

10.5.2021

Nuorien kesätyö

Kuten jo mainittiin, sota-aikana mittarinlukutöitä sai myös nuoriso. Sota-aikana sukupuolirajat töissä hälvenivät, joten myös nuoret tytöt hoitivat mittarinluentaa ja laskutusta. Vaikuttaa että rauhan aikana sähkömittarin lukija-laskuttaja oli nimenomaan kuitenkin aikuinen ja yleisimmin mies. Vuosikymmenien varrella tämäkin on onneksi muuttunut. Lähteissä mainitaan, että muun muassa vielä 1990-luvulla, teki moni nuori kesätyönä mittarinlukua provisiopalkalla. Sähköstä oli tullut arkisempaa. Siten myös mittarinlukutapahtumasta. Näkemys että vain aikuinen mies olisi selvinnyt tehtävästä oli hiipunut. Mutta vaikka mittarinlukua tehtiin provisiopalkalla, epäilen että nuoret eivät saaneet samaa etua, minkä eräs 1920-luvulla työskennellyt lukija sai. Palkan lisäksi, sai hän ilmaiseksi sähköt kahteen lamppuun. 1920-luvulla sähkön laskutus oli hyvin erilaista. Sitä käytettiin paljon vähemmän kuin nykyään, eivätkä sen laskutus tai mittaukset olleet vielä kehittyneitä. Alussa laskutettiin yksinkertaisesti vielä sen mukaan, montako pistoketta asiakkaalla oli käytössään. Hän siis pystyi ottamaan kahdesta pistokkeesta sähköä ilmaiseksi. Näihin pistokkeisiin saattoi totta kai kytkeä eeriksonniksi kutsutun alkeellisen jakorasian ja ottaa siten sähköä useampaan aparaattiin samasta lähteestä. Mutta laite oli kovin palovaarallinen ja kiellettiin nopeasti.

Itse mittarilaitteita on kautta aikain yritetty peukaloida. Radikaaleimpina kikkoina kerrotaan haulikon täyslaidallisesta, sekä mittaria pitelevään seinään autolla törmäämisestä. Sähkölähteenmäen Juntolassa sijaitseva mittarikorjaamo-osasto sai siis nähtävästi välillä haastavampiakin korjattavia, kuin vain uudelleensäädettäviä mittareita. Olisi mielenkiintoista tietää miten mittarinlukijoihin on yritetty vaikuttaa ja kuinka onnistunutta se oli. Etenkin alkuaikoina kirjanpito on ollut vähän suurpiirteisempää kuin nykyään, joten en yllättyisi, jos jotkut ovat onnistuneet suostuttelemaan, hurmaamaan tai ehkä jopa pelottelemaan alennettuja kulutuslukuja tarkastajan armottomalta mittarinlukusilmästä. Tai onko heitäkin uhattu haulikolla tai autolla? On vaikea vastata koko maan puolesta. Mutta muistitiedon mukaan ainakin Paimion seudulla mittarinlukijat ovat saaneet ystävällisen vastaanoton, vaikka tietenkin jotain änkyröitä on aina löytynyt.

Urapolun ensimmäinen askelma

Mittarinluku vaikuttaa olleen myös uran aloituspiste joillekin. Jotkut ovat aloittaneen uransa sähkön parissa mittarinlukijana, siirtyen myöhemmin muihin alan tehtäviin osaamisen karttuessa. Etenkin varhaisempina aikoina ei mittarinluku-rahastus ollutkaan täysipäiväistä työtä. Asiakkaita ei vain ollut tarpeeksi siihen. Mittarinlukija saattoi ahkeroida ”lukukauden” ulkopuolella esimerkiksi linjatöissä sähköyhtiöllä. Täysipäiväisiä mittarinlukijoita alkoi tulla vasta toisen maailmansodan jälkeen sähkönkulutuksen yleistyessä. Mutta tämäkin kehitys tapahtui hitaasti.

10.5.2021

Nykyään mittarinlukijoita on normaalitapauksissa vain konemuodossa. Ja nekin etäyhteyden päässä. Sähköyhtiöt laittavat laskun postitse, aina vain useammin sähköpostitse kuluttajalle. Tämä taas maksaa laskun, todennäköisesti sähköisesti. Kenenkään ei enää tarvitse sateessa ja paisteessa mennä jalan talosta taloon lukemaan mittareita. Ottaen huomioon asutuksen määrän ja sähkön kulutuksen lisääntymisen, niin ehkä ihan parempi näin. Harva tahtois enää nykyään lähteä lukemaan vaikkapa 6 kerroksisista taloista koostuvan ison taloyhtiön jokaista mittaria jalan. Mutta vaikka ammattikunta on hiipumassa, eivät ihan kaikki ole vielä eläköityneet tai joutuneet hakemaan uutta uraa. Monen taidoille on vielä muita töitä sähköyhtiöissä. Samoin joskus tapahtuu tilanteita, että vieläkin on hyvä saada henkilö paikan päälle.

Muualla maailmassa on vielä runsaasti mittarinlukijoita. Ja olosuhteet voivat olla hyvinkin erilaiset kuin meillä. Legendan mukaan jossain päin Indonesiaa jäi mittarinlukija kerran Komodonvaraanin syömäksi. Näin hurjia legendoja ei täältäpäin ole kuulunut. Ainakaan vielä.

Kirjoittanut *Jukka Salonen, museoassistentti*

10.5.2021

Lähteet:

Haastattelut, kirjallinen materiaali ja kyselyt:

Mäkinen Jouko

Salonen Jukka

Paimion Sähkömuseo

Postimuseo

Sähköiset lähteet:

<http://www.helsinki.fi/kansalaismuisti/nummela/keskipiste/kalirantaunto.htm>

<https://katternodigital.fi/fi/article/napparat-tytot-kerasivat-sahkomaksut/>

[Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1935.B. Kaupungin irtainta omaisuutta ja rahatointa koskevat asiat](#)

[Lieke 1/2020 by Huima – issuu\(Microsoft Word – diplomity\366 julkinen, Karkkulainen.doc\) \(lut.fi\)](#)